W A T I S W I J S H E I D ?

Serie Zomerdiensten

‘Leer ons zo onze dagen waarderen, dat we er wijze mensen van worden’. Zo bidt Psalm 90. Dat is de enige psalm die op naam staat van Mozes, de grote profeet, die voor ons de Tien Woorden uit de hemel haalde, die vanuit zijn grote vertrouwdheid met de Levende de mensheid levenslessen aanreikte. Opdat we wijze mensen zouden worden. Want wijsheid is de bodem voor gerechtigheid en vrede. Maar waar vind je wijsheid? ‘Je bent niet goed wijs’, kunnen mensen elkaar toebijten. Of: ‘Denk maar niet dat je de wijsheid in pacht hebt’. En maar steeds die terugkerende vraag als je het niet meer weet: ‘wat is wijsheid?’ Wijsheid is niet kennis, is niet veel weten. Wijsheid zit niet in ons verstand. In wijsheid laat het verstand zich leiden door het hart en door de ziel. Ze nodigt niet zozeer uit tot nadenken, maar tot reflecteren. Je hebt behoefte aan wijsheid als je zit te piekeren, bijvoorbeeld over de krassen op je ziel. In zijn onlangs verschenen boek *De beste helft* schrijft Arjan Broers daar het volgende over.

Hoe zorg je voor de krassen op je ziel? De breuken waar het licht door naar binnen zou moeten komen, zoals Leonard Cohen dat zegt? De pijnlijke ervaringen die je ook hebben gevormd tot wie je nu bent? Voor wat ik er nu van snap: ga er niet naar kijken om het te managen, iets te fiksen, uit te leggen of op te lossen. Kijk wel met eerlijkheid en zachtheid, met de moed om te zien wat er is, zonder het te veranderen. Kijk naar je eigen verwonding, zoals je zou omgaan met je eigen kind, of met je beste vriend of vriendin: met een arm er omheen. Draag het een tijdje bij je, niet als een juk op je nek, maar als een dierbare last. Zet het in het licht. Het zijn maar woorden voor iets wat je ergens al weet. Terwijl ik deze woorden zoek, neurie ik opeens een lied van Huub Oosterhuis en Antoine Oomen:

Wek mijn zachtheid weer.
Geef mij terug de ogen van een kind.
Dat ik zie wat is
en me toevertrouw
en het licht niet haat.

En vervolgens: geef er uiting aan, zoals het past. Zeer waarschijnlijk door te huilen, misschien langer dan je voor mogelijk houdt of korter dan je vreest. Misschien door iemand te vragen naar je te luisteren of om je vast te houden. Misschien door te dansen, te zingen, een reis te ondernemen, een schilderij te maken of een gedicht. Of misschien door de lege hei op te zoeken en je longen leeg te schreeuwen, of door nu eindelijk eens… en vul hier iets in dat je al lang uitstelt. Misschien komt je onderzoek naar de andere kant van de medaille van pas: je talenten die nog in het licht willen. Misschien kom je op een nieuwe manier je ‘vijand’ tegen en/of je eigen duistere kant. Het gekke is: als je alleen maar met vriendelijkheid durft te kijken naar de krassen op je ziel, dan verandert er al iets, ook al wordt er niks opgelost.

Wijsheid is niet kennis. Van het boek Job zou je misschien kunnen zeggen dat daarin kennis en wijsheid met elkaar in discussie zijn. Job, die in zijn ellende zijn leven overziet en vindt dat hij goed heeft geleefd en die protesteert tegen de rampen die hem overkomen en God daarvoor ter verantwoording roept. En zijn vrienden die hem eerst proberen te troosten en als Job blijft tegenstribbelen en wijzen op zijn onschuld, gaan redeneren: het kan toch niet anders dat je ook fouten hebt gemaakt, je kunt toch niet zomaar tegen de almachtige God tekeer gaan. In het twaalfde hoofdstuk legt Job zijn visie aan zijn gesprekspartners uit. Er is een verschil tussen kennis en kunnen aan de ene kant en wijsheid en inzicht aan de andere kant. De mens kan van alles. Maar wijsheid. Waar vind je die?

Job 28:1-28 fragmenten

Duisternis heeft niet het laatste woord,
want de mens kan alles tot op de bodem onderzoeken.
Hij baant zich een weg door donker gesteente tot diep in de aarde,
boort een tunnel door mergel en steen,
nergens steun voor zijn voeten, ver van de bewoonde wereld.
Mensen gaan daar aan de slag

en zoeken een weg door het gesteente,
ze woelen de bergen om tot op de bodem,
splijten rotsen open om een doorgang te maken
en hun oog stuit op allerlei kostbaarheden.

Maar wijsheid, waar kun je die vinden?
Weet iemand waar inzicht woont?
Geen sterveling weet waar je haar moet zoeken,
in het land van de levenden is ze niet te vinden.
De oervloed zegt: In mij is ze niet.
De zee zegt: En ook niet in mij.
Voor goud is ze niet te koop,
haar prijs is niet in zilver uit te drukken.

Wijsheid. Waar komt ze vandaan?
Inzicht. Waar woont ze?
Ze is verborgen voor de ogen van al wat leeft,
verstopt voor de vogels aan de hemel.

God kent haar wegen,
die weet waar ze woont.
Want die kan kijken tot aan het uiteinde van de aarde,
die ziet alles onder de hemel.

Tot de mensen zegt hij:
Ontzag voor de Levende, dat is wijsheid;
geen kwaad doen, dat is inzicht

Wat een mens niet allemaal kan. Job brengt wel heel treffend in beeld hoe de mens in staat is alles te doorgronden, letterlijk en figuurlijk. De onderste steen komt boven. De mens kan overal bij. Dit werd opgeschreven rond 400 voor het begin van onze jaartelling en het is eeuwen waar gebleven tot op vandaag. Maar hoe diepgravend de mens ook kan zijn, wijsheid en inzicht zijn van een andere orde. Die laten zich vinden in de buurt van de Levende. Het is als lucht, zegt het boek Prediker. Het is om je heen, je kunt niet zonder, lucht is van levensbelang, maar je kunt het niet grijpen.
Wijsheid is vanouds in alle culturen een vrouw. Het boek Spreuken, toch een van de boeken van Wijsheid, lukt het ook niet om te zeggen wat wijsheid is. Daarom laat dat boek Vrouwe Wijsheid zelf maar aan het woord. En dat klinkt zo:

Spreuken 8: 12-21

Ik, Wijsheid, woon bij schranderheid,
bedachtzaamheid is een kennis van me.
Ontzag voor de LEVENDE betekent:
niets moeten hebben van kwaad,
van hoogmoed, trots, de weg van het kwaad;
een mond vol gekonkel, ik moet er niets van hebben.
Beraad en bezinning, ik heb het in me,
ik ben het begrijpen, macht heb ik.

Ik houd van ieder die van mij houdt,
die mij zoeken zullen mij vinden.

Wijsheid vindt zijn bron in ontzag voor de Levende. In de Statenbijbel heet dat de Vreze des Heren, maar in de tijd dat die vertaling werd gemaakt had het niet de betekenis van angst, je moet niet bang zijn voor God, je mag tegen God zeggen wat je op je hart hebt, kijk maar, blader maar in het boek van de Psalmen, alles mag tegen de Levende gezegd worden. Juist dat getuigt van ontzag, respect voor God.

Wijsheid is het ook om soms de dingen van een andere kant te bekijken. Daar is het boek Prediker erg goed in. Dat gebeurt ook in het zevende hoofdstuk als het gaat over wijsheid. Ja,

wijsheid, rechtvaardigheid, het is goed om het na te streven. Maar: overdrijf niet. Weet dat we gewone mensen zijn en dat we niet het onmogelijke moeten willen.

Prediker 7:15-24

Ik heb van alles gezien in mijn vluchtige bestaan:
Ik zeg:
. Wees nooit overdreven rechtvaardig
en doe niet al te wijs.
Waarom zou je jezelf geweld aandoen?
Maar wees ook niet overdreven slecht,
wees nooit een dwaas.
Het is goed om het een vast te houden
zonder het ander los te laten.
Want wie ontzag heeft voor God
vindt een goede balans tussen wat recht is en onrecht.

Geen mens op aarde is zo rechtvaardig
dat hij alleen maar het goede doet en nooit zondigt.
. En al dat geklets dat gekletst wordt,
laat het je niet raken in je hart,
zodat je ook niet hoort hoe je dienaar jou loopt te vervloeken.
Want in je hart weet je maar al te goed,
dat jijzelf ook vaak anderen hebt lopen vervloeken.
Dit alles heb ik omwille van de wijsheid onderzocht,
ik heb gezegd: 'Wijs wil ik worden',
maar wijsheid bleef verre van mij.
Ver bleef alles dat was,
en diep,
diep.
Wie kan het vinden?

Diep. Zoals het boek Job tot diep in de aarde graaft en van alles vindt, maar niet de wijsheid. Ze zit nog iets dieper. Misschien in de vragen die we onszelf zo nu en dan stellen. Of in het kijken naar de krassen op onze ziel, zoals Arjan Broers dat noemt. Soms even zien. Maar het zoeken en het vragen stellen is steeds de moeite waard. Dat schrijft Rainier Maria Rilke in een brief aan een jonge, twijfelende, beginnende dichter.

Heb je vragen lief
Heb geduld met alles wat onopgelost is in je hart
en probeer je vragen met liefde te bezien,
als kamers die gesloten zijn.
Of als boeken in een volslagen vreemde taal.
Zoek nog niet naar antwoorden.
Die kunnen je nog niet gegeven worden,
omdat je niet in staat zou zijn ze te leven.
Het gaat erom alles 'te leven'.

Leef nu de vragen.
Misschien zul je dan geleidelijk,
zonder het te merken, jezelf, ooit op een dag,
in het antwoord terug vinden.

Als ik dat zo lees, dan denk ik: zijn we eigenlijk niet allemaal twijfelende, jonge dichters? Misschien is het al wijsheid om dat te durven zijn. Je vragen leven. Ontzag voor de Levende. En ook niet overdrijven. Luisteren naar de stem in de hart, in je ziel

Gerard Swuste

We lazen uit Arjan Broers *De Beste Helft* Uitgevrij Zilt 2023
Gerard Swüste *Uit het leven gegrepen, Spreuken, Prediker, Hooglied vertaald en toegelicht* Skandalon 2020; Rainer Maria Rilke uit: *Brieven aan een jonge dichter* Balans 2009

Gerard Swuste is bereikbaar via lt@dominicusamsterdam.nl ('tav Gerard Swuste)